

Fågelinventering Bjursjömyren, Sörgraninge 2019

På uppdrag av SCA Skog AB

Innehåll

- 3. Inledning**
- 4. Sammanfattning**
- 5. Bakgrund**
Metodik
- 6. Bjursjömyren**
Beskrivning
- 9. Bäckstråken till Bjursjön**
Beskrivning
- 10. Nymyran**
Beskrivning
- 11. Fågelinventeringen**
Inventeringstid
- 12. Resultat för Bjursjömyren**
Vadare
- 14. Skogsfåglar
- 15. Tättingar
- 18. Resultat för bäckarna**
Bäckarna från Bjursjömyren
Svartbäcken
- 19. Häggsjöbäcken
- 20. Bedömning**
- 21. Diskussion**
 - 21. Bjursjömyren
 - 22. Bäckarna
 - 23. Grustäkten
- 26. Referenser**
- 27. bilaga 1. Instruktion för revirkartering.**

Omslagsfoto. Vy över Bjursjömyrens östra del från Stordalsberget

Tarsiger
Natur

Tarsiger Natur
Thomas Birkö
Björkudden 105
894 31 SJÄLEVAD

Inledning

Denna rapport över fågelfaunan på Bjursjömyren i Sörgraninge mångfaldspark sydost om Graningesjön, Sollefteå kommun har gjorts på uppdrag av SCA Skog AB.

SCA gjorde i oktober 2018 en våtmarksåterställning av en 50 hektar stor myr Bjursjömyren. Projektet möjliggjordes av statens våtmarkssatsning och genomfördes med Länsstyrelsen som huvudman i samarbete med SCA som är markägare. Syftet med arbetena är att få till en mer ursprunglig miljö innan myren dikades och på så vis gynna fåglar och andra djur som behöver våtmarker för att trivas.

Undertecknad har i juni 2019 gjort en inventering av fågelfaunan på Bjursjömyren. Resultatet av denna inventering presenteras i denna rapport.

Själevad 2019-07-15

Thomas Birkö

Sammanfattning

Bjursjömyren och bäckarna mot Bjursjön sydost om Sörgraninge fågelinventerades under två dagar i juni 2019. Syftet var att få reda på vilka arter som häckar på myren efter att myren återställdes hösten 2018. Då lades diken igen och myren fick tillbaka sin mer naturliga fuktighet. Det skedde även avverkning av småtallar på myren för att tillskapa större öppna partier.

Inga fågelinventering gjordes innan återställningsarbetet påbörjades. Inventeringen kan därför inte ge svar på vilka fågelarter som gynnsats och tillkommit efter återställningen.

På Bjursjömyren noterades 3 vadararter, skogssnäppa, enkelbeckasin och grönbena. Den sistnämnda med två revir. Av dessa arter är säkert både grönbena och enkelbeckasin sådana arter som tillkommit första året efter återställningsarbetet gjordes. Skogssnäppa däremot har funnits tidigare och har inte samma behov av öppna, fuktiga myrmiljöer.

Orre noterades spelande på myren och arten häckar säkerligen i myrkanterna.

Av tättingar noterades 44 fågelrevir där trädpiplärka var den vanligaste med nio revir, följd av bofink med 8 revir och rödstjärt med 7 revir. Övriga arter var gök, gulärta, lövsångare, grönsångare, buskskvätta, dubbeltrast, rödvingetrast och grå flugsnappare. Av dessa arter är gulärta, trädpiplärka och buskskvätta sådana arter som räknas in som tydliga myrhäckare. De övriga uppehåller sig mer i myrens ytterkanter som gränsar mot skog eller hyggen. Gök är en vanlig art i myrmiljöer och den hittar ofta värdfamiljer i form av pipplärkor, rödstjärt och sångare. En ovanlig observation gjordes av en spelande nötkråka en av inventeringsdagarna men förekomsten bedöms vara tillfällig.

I bäckområdet där bäcken från Bjursjömyren möter Svartbäcken och Häggsjöbäcken noterades 40 revir av tättingar där det var väldigt tydligt att närområdet till Häggsjöbäcken var det område som hade högst täthet. Över hälften av reviren noterades längs med Häggsjöbäcken. Denna bäck har en högre andel av lövträd och också en del öppnare gläntor. Av tättingarterna hade lövsångare störst andel revir med 9, bofink med 8 revir och rödstjärt med 7 revir. Andra arter som noterades var trädpiplärka, taltrast, gransångare, grönsångare, trädgårdssångare, svartvit flugsnappare och gärdsmyg. I Bjursjön noterades ett sångsvanspar. Framförallt grönsångare och gärdsmyg visar på rikare skogsmiljöer med mer inslag av lövträd.

Myren var under inventeringsdagarna i juni väldigt blöt så effekterna av dikning har verkligen lyckats bra. De dämmen och igenläggningar av diken som gjorts visar att myren nu klarar av att bibehålla vattnet vilket har en gynnsam effekt även när det gäller att minska klimatpåverkan, näringsläckage och erosion nerströms myren. Åtgärden har haft positiv effekt på fågellivet där vadararter som grönbena, enkelbeckasin, gulärta, och buskskvätta är arter som gynnas. Det ska bli spännande att se vilka arter som kan tänkas tillkomma eller öka i antal kommande år.

Bakgrund

En stor andel av myrmarkerna i Norrland har dikats för olika ändamål. Myrdikning började utföras på 1800-talet ofta i syfte att odlas upp till åkermark. Under 1900-talet, framförallt under den första hälften, dikades många myrar för att användas för skogsproduktion. Aktiviteten blev inte någon succé på grund av att torvtäckets ofta var så djupt. Det som hände med myrarna var att de blev torrare och började förbuskas. Längs dikena började myrarna växa igen med tallar som växte långsamt och blev klena. Exakt när Bjursjömyren sydost om Graningesjön dikades har vi inte kunskap om men det torde ha varit någon gång före 1950.

Ingen inventering är gjord på myren före återställningen och det finns inga artuppgifter för fåglar från Artportalen sedan tidigare. Det är således svårt att kunna bedöma förändringen efter våtmarksåterställningen.

Metodik

Fågelinventeringar är mycket tidskrävande och fågelarterna är mer eller mindre svårinventerade. Bland lättinventerade arter räknas smålom, sångsvan, fiskgjuse, tofsvipa, ljungpipare, storspov, småspov, grönbena, svartsnäppa, gluttsnäppa, fiskmås och skrattmås. Måttligt lättinventerade arter är buskskvätta, ängspiplärka, trädpiplärka, gulärta och myrsnäppa. Svårinventerade arter är änder, blå kärrhök, jorduggla, dalripa, orre, trana, enkelbeckasin, dvärgbeckasin, brushane och varfågel.

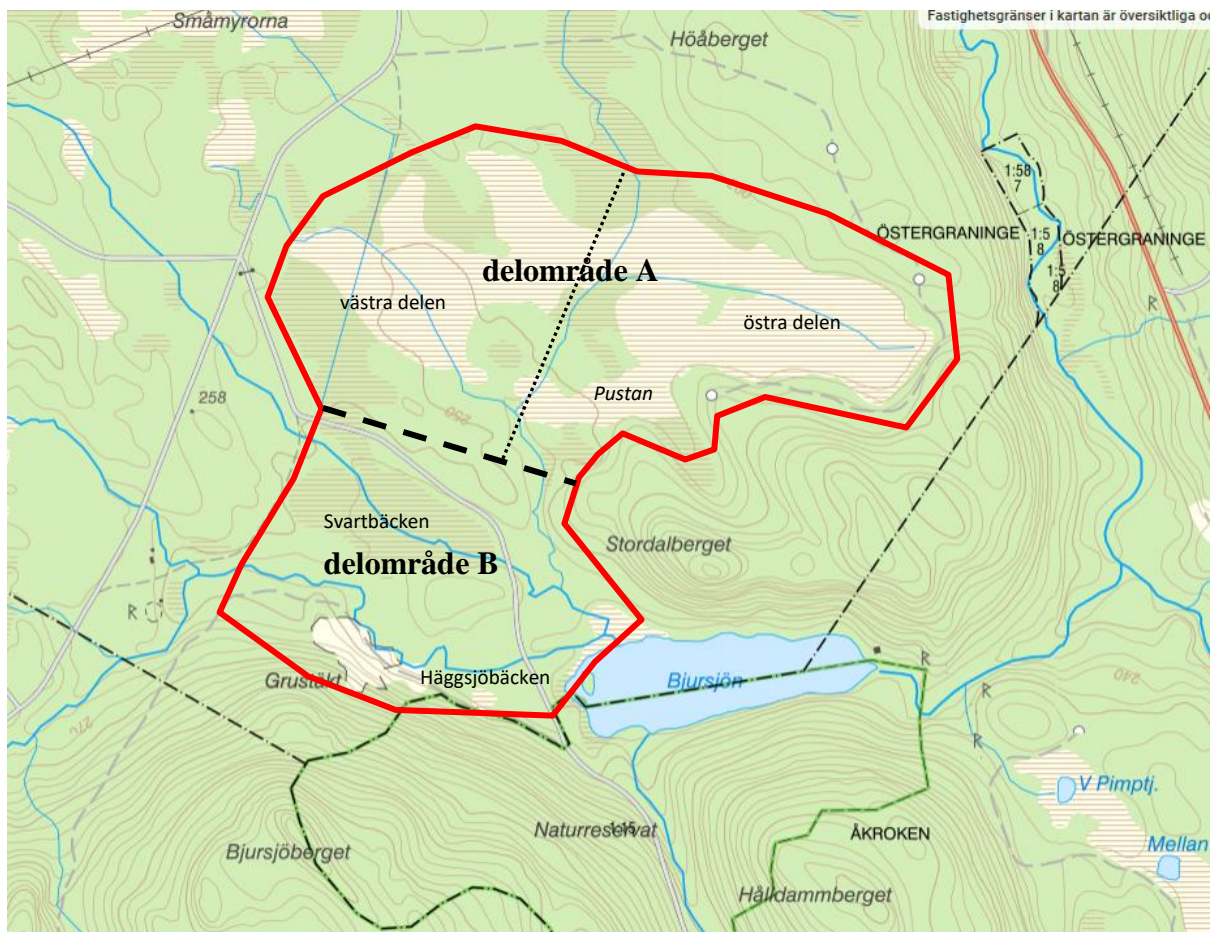
Inventeringsmetoden som ofta används vid myrfågelinventeringar är en förenklad revirkartering. Enligt denna metod (Svensson 1978 b) bör man göra minst tre genomgångar vid kartering av vadare och minst fem genomgångar när även tättingarna karteras. Man kräver då att varje revir skall representeras av minst två observationer. Den rekommenderade tidsåtgången är 10-20 min/10 ha. I bilaga 1 visas instruktioner för inventeringen.

Myrarna genomgås på morgonen där optimal tid är från kl. 3.00 till kl. 10.00. Ingen punkt inom det inventerade område passerar på längre avstånd än 100-150 m.

I den nu aktuella inventeringen har enbart två besök gjorts, den 2 juni respektive 8 juni. På grund av att inventeringstillfällena varit färre än den rekommenderade metoden anger har kravet sänkts för registrering av revir till endast en observation.

För de flesta vadare kan man räkna att antalet revir hittas med rätt bra noggrannhet. Myrsnäppa, enkelbeckasin och grönbena har lägre inventeringseffektivitet än de andra vadarna och för dessa kan de finnas en viss felmarginal på antalet revir. Brushane saknar revirbeteende och inventeras i stället som räkning av antalet spelande hanar. Deras antal torde vara ett ungefärligt mått på antalet häckningar. För tättingar är sannolikt felmarginalen på angivet antal revir i storleksordningen $\pm 10\%$. Vid inventeringen på Bjursjömyren så har alla tättingarter räknats, alltså även arter som inte direkt är bundna till myrmiljöer.

Inventeringsområdet omfattar Bjursjömyren på ca 50 ha med omgivande myrkanter samt myr- och bäckområdet söder därom ner till grustäkten och bäckarnas utlopp i Bjursjön (se figur 1).

Figur 1. Karta över det område som har fågelinventerats. Förutom själva Bjursjömyren har även området söder om myren med bäckstråken som rinner mot Bjursjön medtagits ner till grustäkten (röd linjeavgränsning). Inventeringsområdet har indelats i två delområden. A=Bjursjömyren, B=Bäckområdet (Håggsjöbäcken, Svartbäcken och bäcken från Bjursjömyran). Delområde A har också indelats i östra och västra delen vilket det refereras till i texten

På grund av att bara två besök har gjorts kan inte inventeringen på myrarna kallas för en regelrätt revirkartering men det praktiska fältarbetet har utförts enligt de principer som gäller för revirkartering på myrar.

När det gäller analysen av inventeringen är det svårt att säga något om effekterna av återställningsarbetet eftersom ingen inventering gjordes före restaureringen påbörjades.

Bjursjömyren

Beskrivning

Bjursjömyren är en rätt plan myr med avvattnings mot söder mot Bjursjön. Myren har några områden som är mer öppna med mjukmattor. Här växer olika starrarter, ängsull, vattenklöver, kråklöver. I den sydöstligaste delen av Bjursjömyren så var mjukmattan svagt välvd nästan av mossetyp med det blötaste partiet närmast myrkanterna. I mjukmattorna finns en del blötare partier med stående vattensamlingar men inga djupa gölar förekommer i mjukmattorna.

Mjukmatta i området som kallas för "Pustan" i den sydostligaste delen av Bjursjömyren.

Stora delar av myren består av tuvrika fastmattor varav en del är öppna och en del har ett trädskikt av tall, glasbjörk och olika videarter. Fältskiktet består av tuvull, rosling, hjortron och i ristuvorna ljung, nordligt kråkbär och dvärgbjörk.

Fastmatta i den nordvästliga delen av Bjursjömyren.

Stora partier i den västligaste delen av myren är trädbevuxen med tallar.

Bjursjömyren saknar sträng-flarckkaraktär och blötare gölar. Dock har det vid restaureringen 2018 tillskapats öppna vattenytor och gölar vid de dämmen som gjorts längs med diken. Det finns rätt många nyskapade gölar i mittenpartiet av myren samt i den västra delen.

Konstgjord myrgöl längs det igenlagda diket.

Inom myrområdet finns en del talldominerade skogsöar, både större och mindre, där det också finns en hel del död ved.

Myrholme i centrala delen av myren.

Bäckstråken till Bjursjön

Beskrivning

Bjursjömyren avvattnas via två bäckar mot söder. Dessa rinner ihop och här har en bäverdamm förstärkts och dämmen gjorts som minskar avrinningshastigheten och därmed håller kvar vattnet på myren. Bäckan rinner sedan ihop med Svartbäcken och möter sedan Häggsjöbäcken precis innan den rinner ut i Bjursjöns nordvästra ände. Området är relativt plant så det är delvis lugnflytande partier här. Själva Bjursjön avvattnas sedan av bäcken Bjursjörännan som rinner in i Höån som sedan rinner ut i Graningesjön.

Bäckan från Bjursjömyren omges av barrskog och med mindre öppnare myrstråk med viden, glasbjörk och med bottenskikt av vitmossa, starr, hjortron, tuvull m.m. Längs bäcken finns en större bäverhydda och aktivitet av bäver ses genom fällda träd i anslutning till bäcken.

Bäcken från Bjursjömyren med den stora bäverhyddan

Väster om Stordalsberget rinner Svartbäcken genom en mindre myr med diken från omgivande myr och skog. Myren är trädbevuxen med framförallt klenare tall men i den västra änden är Svartbäcken omgiven av glasbjörk och viden. En gallrad lövrik sumpskog gränsar mot myrens norra kant och en blöt gransumpskog gränsar mot myren i norra delen.

Myren väster om Stordalsberget som Svartbäcken rinner igenom.

Häggsjöbäcken, som kommer från Häggsjön i söder, rinner in i området från sydväst och ansluter till Svartbäcken precis innan utloppet i Bjursjön. Det är det största flödet av de tre bäckarna. Efter passagen vid grustäkten rinner den på relativt plan mark. Bäcken omges av barrskog och sumpskog med ganska stort lövinslag framförallt i området öster om grustäkten.

Häggsjöbäcken vid området kring grustäkten.

Fågelinventeringen

Inventeringstid

Bjursjömyren och bäckarna inventerades den 2 juni mellan klockan 4.30 till 10.00 och den 8 juni mellan klockan 5.35 till 10.30. Vädret den 2 juni var soligt med + 4 grader på morgonen och + 12 vid avslut. Det var vindstilla fram till kl. 6.45 därefter västlig vind 5-6 m/s. Den 8 juni var också solig med +14 grader på morgonen. Vindstilla fram till kl. 9.00 därefter östlig vind 4-5 m/s. Det var + 20 vid avslut. Vädret var således optimalt vid båda tillfällena för att höra fågelsång och varningslåten från fåglar.

Myrområdet inventerades vid båda tillfällena från öster och i riktning mot väster och söder. Detta för att få så mycket medljus som möjligt vilket ökar möjligheten att artbestämma fåglar som inte sjunger. Själva Bjursjömyren tog vid båda tillfällena ca 2 timmar att inventera vilket ger en inventeringshastighet på 24 min/10 ha vilket är i enlighet med den rekommenderade inventeringstiden på 10-20 min/10 ha enligt metodiken. Myren var vid båda tillfällena väldigt blöt så att det var svårt att komma fram överallt. En del omtag och tillbakavandringar fick göras för att ta sig över på vissa ställen. Detta gällde framförallt längs de iordningställda dikena där dämmena kunde användas för att ta sig över mellan de olika myrområdena. Övrig inventeringstid ägnades framförallt åt bäckområdena och dess närområden.

Resultat för Bjursjömyren

Vid en förenklad revirkartering med bara två besök summeras antalet vadarrevir av minst två observationer, antingen särskilda vid samma tillfälle eller att fåglarna uppträder i samma områden vid båda tillfällena. För tättingar har kravet sänkts för registrering av revir till endast en observation och där har kartorna från båda besöken sammanställts och en minimisumma av antalet revir bedömts.

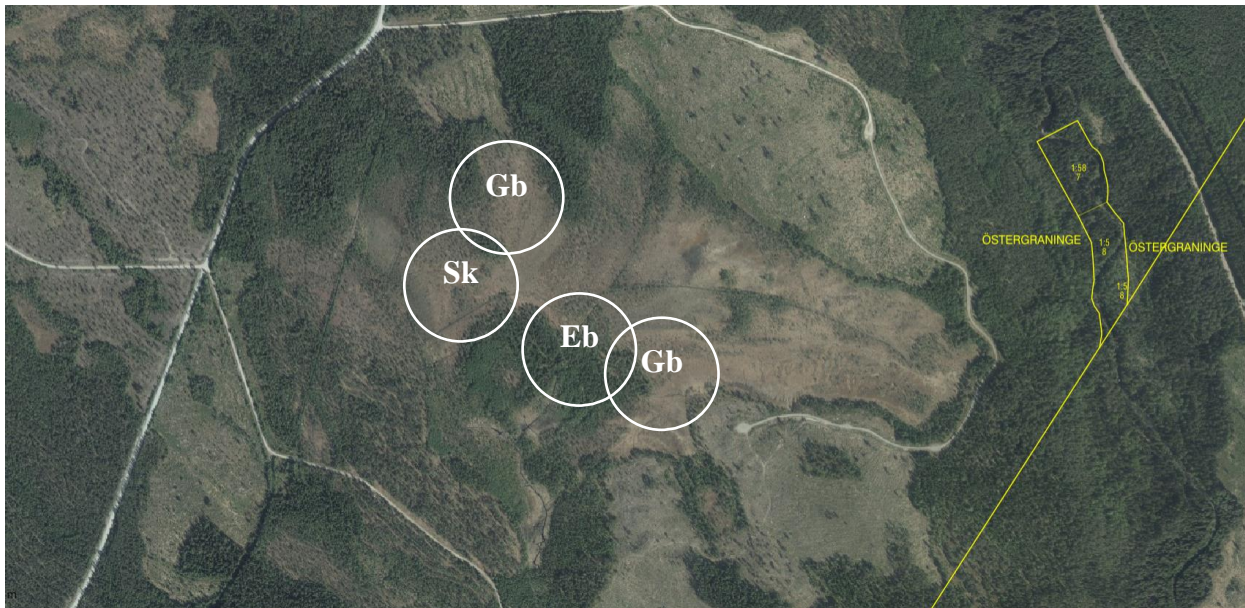
Art (hotkategori)	Summa antal revir	Täthet par/km ²
Vadare		
Skogssnäppa (LC)	1	2,0
Grönbena (LC)	2	4,0
Enkelbeckasin (LC)	1	2,0
Skogsfåglar		
Orre (LC)	3 spelande hanar, 1 hona	6,0
Rovfåglar		
Ormvråk (LC)	1	
Tättingar		
Gök (LC)	1	
Gulärta (LC)	4	8,0
Trädpiplärka (LC)	9	18,0
Buskskvätta (NT)	3	6,0
Rödstjärt (LC)	7	
Bofink (LC)	8	
Lövsångare (LC)	4	
Grönsångare (LC)	2	
Grå flugsnappare (LC)	1	
Dubbeltrast (LC)	4	
Rödvingetrast (LC)	1	
Övriga observationer		
Mindre korsnäbb (LC)	22 ex överflygande	
Större hackspett (LC)	en hörd	
Tjäder (LC)	spillning noterad	
Nötkråka (NE)	en spelande	
Björktrast (LC)	noterad	

Tabell 1. Resultat av revirkarteringen på Bjursjömyren. För vadare och några utpräglade tättingar på myrar har täthetsiffror angivits. Sammantagen täthet för den undersökta myrrealeen 50 ha (0,5 km²) Beteckningen efter artnamnet inom parentes anger artens bedömning enligt den svenska rödlistan. LC=livskraftig, NT=nära hotad och NE=ej bedömd.

Vadare

Tre vadarter noterades, grönbena, skogssnäppa och enkelbeckasin. Grönbena uppträdde vid båda tillfällena på två olika ställen på myren där fåglar varnade intensivt vid vandrigen på myren. I den östra delen av myren i området vid ett område som på topografiska kartan kallas för "Pustan" var varningslätena allra mest intensiva. Här bedömdes att det var två olika fåglar som varnade. Grönbena hördes också spela över den östra delen. Varningslätena avtog när

vandringen fortsatte västerut för att sedan åter bli intensiva i den västra delen där minst en fågel varnade och flög omkring och där även spel hördes.

Figur 2. Bedömning av vadarrevirens kärnområden på Bjursjömyren. Grönbena=Gb, Skogssnäppa=Sk och Enkelbeckasin=Eb. Cirkeln runt förkortningen betyder spelande/sjungande fågel

Området "Pustan" där grönbena varnade intensivt och där även enkelbeckasin hördes mest frekvent.

Skogssnäppa noterades bara vid första inventeringstillfället när en individ skrämde upp i västra delen av myren vid en konstgjord myrgöl vid ett dämme. En ganska typisk lokal för arten. Fågel varnade och flög iväg, Till skillnad från grönbena och enkelbeckasin bygger den inte sitt bo på marken utan häckar ofta i något övergivet trastbo i ett träd. Arten är således inte

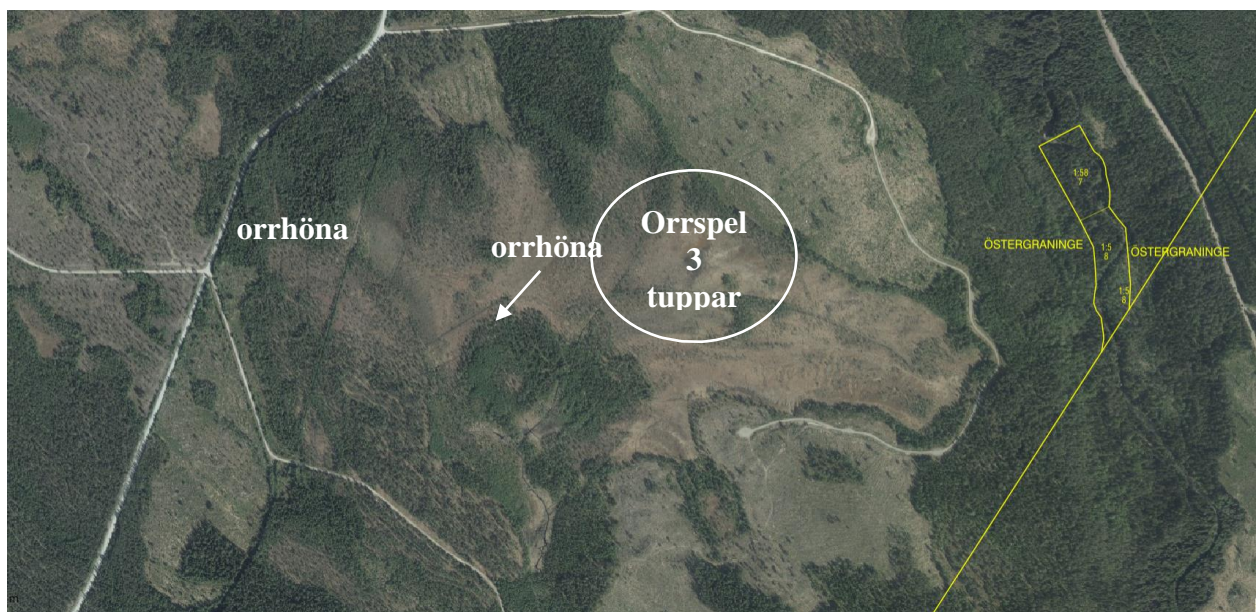
lika bunden till öppna myrmarker utan hittas ofta i skogsmark där det finns närhet till bäckar, diken och vattensamlingar.

Enkelbeckasin hördes båda inventeringsdagarna både spelande med sitt bråkande get-läte samt med tick-lätet. Den hördes spelande över i princip hela myren både i öster och väster men mest frekvent noterades den spela i området vid ”Pustan”. Det var roligt att enkelbeckasin noterades för det är en art som har minskat kraftigt på myrar i norra Sverige de senaste 20 åren.

Skogsfåglar

Under inventeringen den 2 juni hördes orrspel direkt kl. 4.30 när inventeringen startades. Orrspelet visade sig ske i ett öppet mjukmatteparti i nordöstra delen av myren. Minst tre orrtuppar sågs spela men det kan ha varit flera. De flög iväg efter ett tag troligen störd av min närvaro. En orrhöna flög förbi från området lite senare. I myrens västligaste del på fastmark stöttes en orrhöna upp troligen från ett bo.

Inga övriga skogsfågelarter noterades. Däremot sågs spillning av tjäder i skogsmarken i direkt anslutning till ”Pustan”.

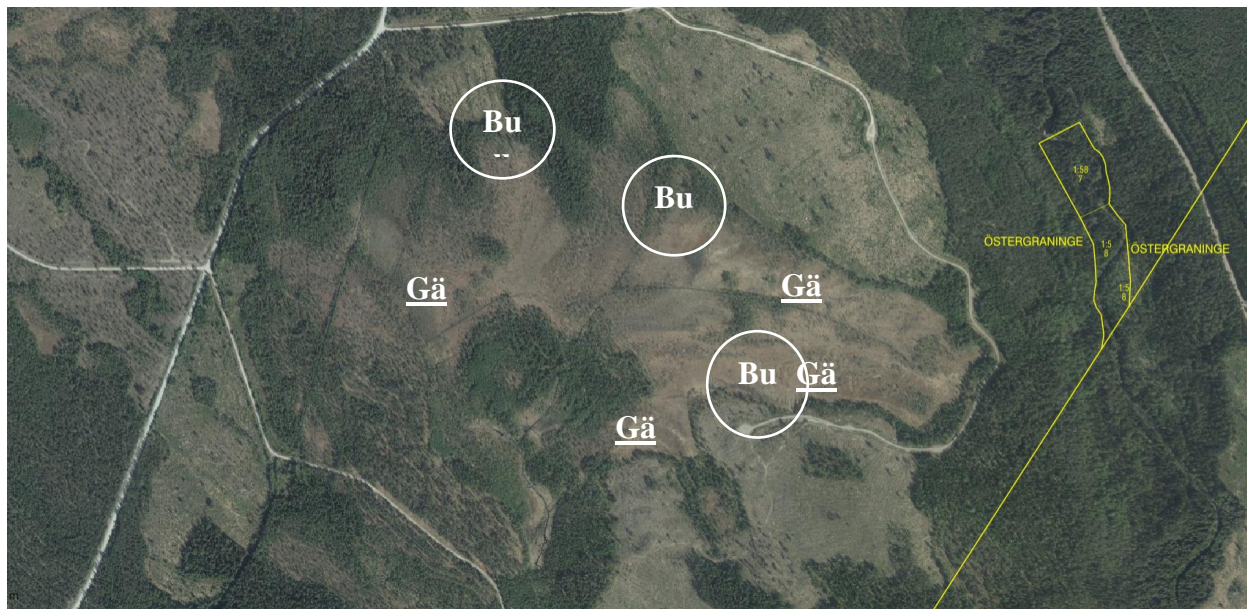
Figur 3. Observationer av orre på Bjursjömyren. Cirkeln runt förkortningen betyder spelande/sjungande fågel. Pilen anger flygriktning för en orrhöna.

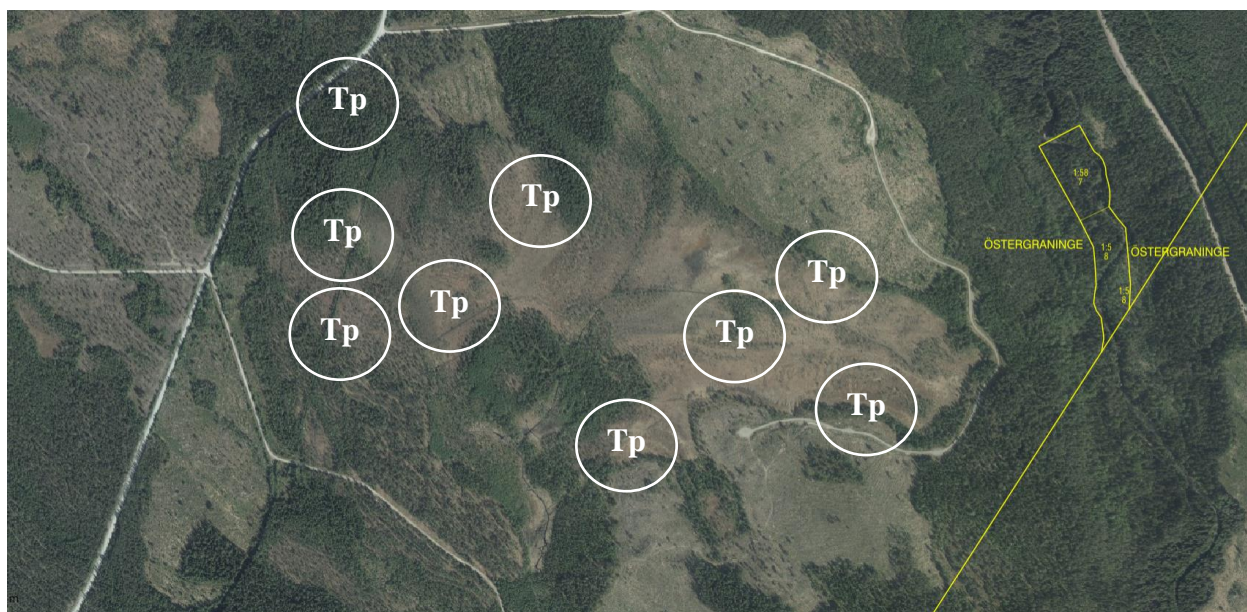
Mjukmattepartiet där orrspelet ägde rum.

Tättingar

De tättingarter som är myranknutna och noterades på Bjursjömyren är gulärla, trädpiplärka och buskskvätta. Gulärla av rasen *thunbergi*, nordlig gulärla, noterades med fyra revir där tre av dem var i den östra delen av myren och ett revir i den västra delen. Buskskvätta noterades med tre revir varav två av dem var i myrens kantzoner där myren angränsade till öppna hyggen. Arten kan således ha anknytning både till myrbiotopen men även till kantzonen till hyggesmiljön.

Figur 4. Bedömning av kärnområdena för gulärla (Gä) och buskskvätta (Bu) på Bjursjömyren. Cirkeln runt förkortningen betyder spelande/sjungande fågel. Understrecket under förkortningen betyder varnande fågel.

Figur 5. Bedömning av kärnområdena för trädpiplärka (Tp) på Bjursjömyren. Nio revir noterades. Cirkeln runt förkortningen betyder spelande/sjungande fågel.

Trädpiplärka var den mest talrika av de myranknutna arterna och den har också hyggen som häckningsmiljö. Arten noterades med nio revir på Bjursjömyren där framförallt revirsjungande fåglar hördes

Ängspiplärka som är en vanlig myrhäckande fågel noterades inte säkert under inventeringen men en fågel som inte sjöng eller gav ifrån sig något varningsläte noterades men arttillhörigheten kunde inte helt säkert fastställas.

Övriga tättingarter visas inte i kartbilden men de flesta noteringar gjordes i myrkanterna och i intilliggande skog. Bofink uppehöll två revir på myrholmar i myren. Totalt noterades 8 revir av bofink. Det enda reviret av grå flugsnappare höll också till på en tallbevuxen myrholme. Gök noterades ropa på flera olika platser både på Bjursjömyran och i skogsområdet runt om och bedömningen är att det rör sig om samma individ som flyger runt, således ett revir.

Den mest förvånande observationen var den smalnäbbade nötkråka som spelade på myren i skogspartiet mittemellan den östra och västra delen av myren den 8 juni. Arten, som ursprungligen kommer österifrån från Ryssland har etablerat sig som häckfågel i norra Sverige under 1900-talet senare hälft. Den ses oftast hamstra på frön från kottar av cembratall under sommaren. Den hamstrar dessa och gömmer i skogsmark. Bofynd av arten är sällsynta, oftast ser man flygga ungfåglar tillsammans med föräldrar när de blir matade med cembratallsfrön i juli/augusti.

Övriga intressanta fynd.

Under båda inventeringsdagarna noterades ett stort antal tistelfjärilar på myren. De fanns i alla delar av myren och flög omkring mellan olika hjortronblommor och bidrog till pollinationen. Tistelfjäril (*Cynthia cardui*) är en subtropisk fjärilsart som har en vandringscykel och börjar sin flytt från Mellanöstern och Nordafrika till norr om Medelhavet i en andra generation. Först i en tredje generation når den Skandinavien. Normalt sett ska det komma in några tiotusental till Sverige men i början av juni 2019 noterades minst hundra miljoner individer, eller fler, av arten i hela Sverige.

Tistelfjäril (Cynthia cardui)

Större timmerman (Acanthocinus aedilis)

På en av de fällda småtallarna på myren noterades också skalbaggen större timmerman (*Acanthocinus aedilis*). Den större timmermannen hör till familjen långhorningar och finns i hela Sverige. Den lever i barrskogar i nyligen död innerbark av främst tall men även gran. Skalbaggen hittas främst på nyligen fällt timmer av tall, redan i april och fram till slutet av juni. Arten gynnas av färskt avverkningsstubb och vindfällen.

Resultat för bäckområdet

I delområde 2, bäckområdet, har sjungande fåglar räknats och även här har kravet för registrering av revir sänkts till endast en observation och där har kartorna från båda besöken sammanställts och en minimisumma av antalet revir bedömts.

Art (hotkategori)	Summa antal revir
Änder, gäss, svanar	
Sångsvan (LC)	1
Tättingar	
Trädpiplärka (LC)	2
Rödstjärt (LC)	7
Bofink (LC)	8
Lövsångare (LC)	9
Gransångare (LC)	4
Grönsångare (LC)	3
Svartvit flugsnappare (LC)	4
Trädgårdssångare (LC)	1
Gärdsmyg (LC)	1
Taltrast (LC)	1
Övriga observationer	
Tofsmes (LC)	1 ex hörd från Stordalsberget
Grönsiska (LC)	flera förbiflygande
Tjäder (LC)	spillning noterad
Björktrast (LC)	noterad
Blåmes (LC)	förbiflygande
Talgoxe (LC)	förbiflygande

Tabell 2. Resultat av revirkarteringen i bäckområdet (delområde 2). Beteckningen efter artnamnet inom parentes anger artens bedömning enligt den svenska rödlistan. LC=livskraftig, NT=nära hotad och NE=ej bedömd

I inventeringsområdet kring bäckarna var det väldigt tydligt att de flesta reviren av tättingar noterades i anslutning till bäckmiljön. Framförallt området längs Häggsjöbäcken från uppströms grustakten till utloppet i Bjursjön hade hög revirtäthet. Här hördes t.ex. gärdsmyg samt tre revir av grönsångare vilket indikerar en finare miljö med större lövinslag än omgivande skogsmark

Bäckarna från Bjursjömyren

I detta område noterades sex revir av tättingar i anslutning till bäcken, bofink (2 revir), lövsångare (2 revir), trädpiplärka, och svartvit flugsnappare (figur 6). En grönbena hördes spela och sågs också flyga över norra delen av bäckområdet mellan dämmena i utloppet av myren och området vid bäverhyddan. Grönbenan flög upp mot västra delen av Bjursjömyren och bedöms tillhöra det reviret.

Svartbäcken

Detta bäckstråk omgärdades av en trädbevuxen myr i väster. Här noterades inte så många arter. Bara tre revir, ett vardera av trädpiplärka, bofink och lövsångare. (figur 6).

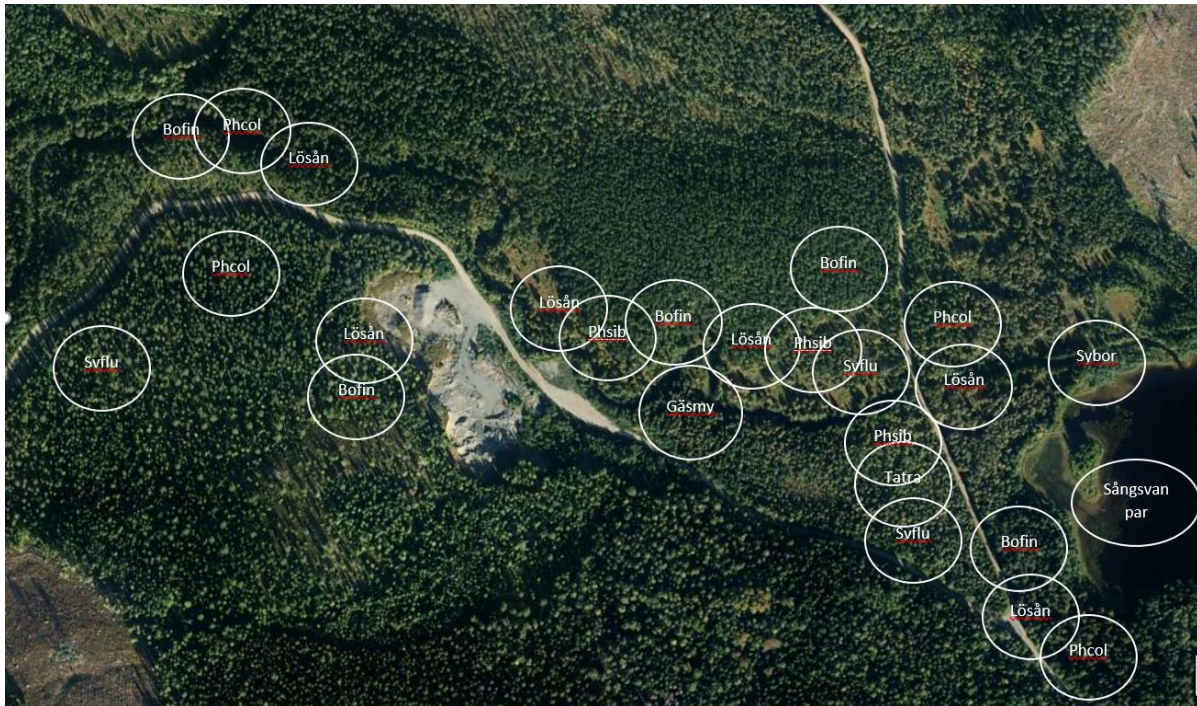
Figur 6. Området runt Svartbäcken och bäckarna från Bjursjömyran. Tättingarna har här angivits med den förkortning som används i Bird List och som bl.a. används av Naturhistoriska Riksmuseet vid registrering av ringmärkta fåglar. Förkortningarna är Lösån=lövsångare, Trpip=trädpiplärka, Bofin=bofink, Svflu=Svartvit flugsnappare. Gb i kartan står för grönbena och pilen anger flygriktningen för den observationen.

Häggsjöbäcken

Som det angavs inledningsvis så var detta bäckområdet det rikligaste vad gäller fågelrevir. Här noterades 21 revir av tättingar. Den stora andelen av tättingar noterades vid bäcken från grustakten till utloppet i Bjursjön. Bäckan är här något meandrande med ett högre lövinslag. Norra sidan av bäcken omges av en blötare skogsmark/sumpskog och även en sluttning upp mot omgivande barrskog. Här noterades t.ex. både sjungande gärdsmyg och två revir av grönsångare. Samtliga fynd av gransångare gjordes också längs Häggsjöbäcken.

Tre revir av svartvit flugsnappare noterades också längs Häggsjöbäcken och det är en art som ofta förknippas med högre lövandel men även kan hittas i ren barrskog. Den är hålhäckande och gynnas alltså av grövre träd med håligheter och död ved. Blåmes och talgoxe noterades också längs Häggsjöbäcken men ingen av arterna var revirsjungande så de har därför inte angivits på karta.

I Bjursjöns västra ände noterades ett sångsvanspar som sannolikt häckar i området. I övrigt noterades inte några änder eller vadare i bäckområdet men knipa och drillsnäppa är arter som torde finnas här.

Figur 7. Området runt Häggsjöbäcken. Tättingarna har här angivits med den förkortning som används i Bird List och som bl.a. används av Naturhistoriska Riksmuseet vid registrering av ringmärkta fåglar. Förkortningarna är Lösån=lövsångare, Trpip=trädpiplärka, Bofin=bofink, Svflu=Svartvit flugsnappare, Phcol=gransångare, Phsib=grönsångare, Sybor=trädgårdssångare, Gäsmy=gärdsmyg och Tatra=taltrast.

Bedömning

Bjursjömyren hyser en del typiska myrfåglar som grönbena, enkelbeckasin, gulärla, trädpiplärka och buskskvätta. Beroende på om myren omges av skogsmark eller öppna hyggen så kan artsammansättningen skilja vid myrkanten. Där myren omgavs av hyggen hördes t.ex. fler trädpiplärkor och buskskvättor som båda är arter som förekommer på hyggen. Där myren gränsade mot skogsmark var det en högre andel av t.ex. bofink, rödstjärt, lövsångare, dubbeltrast för att nämna några arter.

Myren var vid båda inventeringstillfällena mycket blöt, kanske blötare än vad som borde vara normalt. På grund av att det är första året efter återställningen som den besöks är det dock svårt att avgöra hur blöt den generellt kommer att vara framöver. Eftersom jag gjort inventeringar under samma tidsperiod i början av juni på andra myrar som besökts så är ändå erfarenheter att dessa myrar var blötare än de normalt brukar vara.

Eftersom ingen fågelinventering gjorts innan myren återställdes så är det svårt att bedöma effekten av återställandet. Med största säkerhet kan i alla fall fastställas att både grönbena och enkelbeckasin är arter som gynnats och troligen tillkommit efter återställningsjobbet genomfördes. Gulärla kan också ha gynnats men torde ha funnits här åren innan restaureringen. Vid det första inventeringstillfället spelade orrar på myren och minst tre spelande hanar sågs men det kan ha varit flera. En oväntad art var den smalnåbbade nötkråkan som hörde spela i myrens centrala del gränsande mot en skogsholme. Ormvråk sågs båda inventeringsdagarna norr om myren och kan tänkas häcka i anslutande skog.

Diskussion

Återställningar av dikade myrar ger många positiva effekter både för biologisk mångfald och för att minska effekterna av climateffekter. En återställd myr med hög fuktighet fungerar som en näringsfälla och har dessutom en vattenrenande funktion. Kväve, fosfor och andra näringsämnen hindras från att rinna vidare ut i havet och orsaka övergödning. Växter tar upp näringsämnen i våtmarken och i de lugnare flödena, vilket gör att våtmarkerna fungerar som ett effektivt filter. Det vatten som lagras i myrens torv- och mosskikt fungerar också dämpande på flöden så att det minskar risken för översvämningar och erosion i vattendragen nerströms myren.

Effekterna för biologisk mångfald är också stora. Antalet insekter ökar vilket gynnar fågellivet. Vadare som behöver större öppna och blöta myrpartier gynnas liksom många tättingar.

Effekterna på fågellivet efter återställningsarbetet på Bjursjömyran kommer säkert att öka på sikt när fler arter upptäcker miljön. Bjursjömyran ingår i Sörgraninge mångfaldspark. Mångfaldsparkerna på SCAs skogsmarker är områden som präglas av större mångfald än skogslandskapet i genomsnitt. Det rör sig om större landskapsavsnitt på flera hundra hektar, där minst halva arealen av den produktiva skogsmarken ska avsättas eller skötas för att gynna natur- och kulturvärden. SCAs planer är att använda många olika åtgärder och skötselmetoder för att förstärka de värden som redan finns och för att skapa nya. Utifrån denna ambition har jag dryftat mig till att ge lite förslag till hur man kan tänka för att fortsätta att förstärka och skapa nya natur- och fågelvärden i det inventerade området.

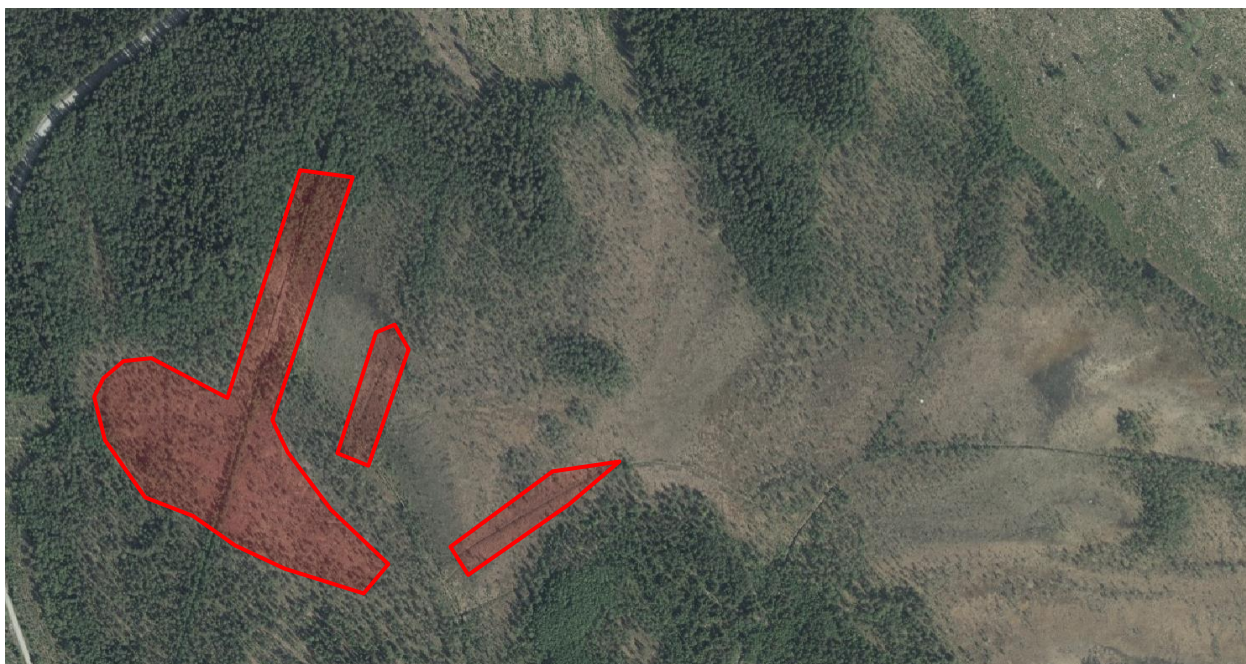
Bjursjömyren

Vid restaureringen av Bjursjömyren 2018 lades dikena på myren igen, öppna vattenytor tillskapades och träd fälldes för att skapa större öppna ytor. Allt detta gynnar myrfåglar. Den östra delen av myren var vid inventeringstillfället i juni 2019 väldigt blöt vilket visar att åtgärden har haft stor effekt. Denna del var före restaurering den torrare delen av myren. Här finns större öppna trädlösa mjukmattepartier som blivit mycket blötare och här kommer tallar på sikt att dö. Detta område känns som att det tills vidare kan lämnas där inga aktiva åtgärder behöver göras, åtminstone inte de första åren.

Den västra delen av myren har fortfarande en hel del områden med ganska mycket småtallar växande på fastmattorna. Här skulle en fortsatt avverkning av tallar och lövsly kunna gynna vadararter. Framförallt kan de öppna ytorna som finns idag göras större. Öppenhet är en av de viktigaste faktorerna för just vadare.

En annan åtgärd i västra delen är att öppna upp ytorna mer kring de igenlagda dikena så att de tillskapade myrgölarna och vattensamlingar blir fria från träd. Det gynnar vadare som t.ex. gluttsnäppa, grönbena. De områden som kan göras öppnare visas i figur 8. Rójning kan även göras i ytterkanterna av de öppnare myrpartierna i den västra delen för att tillskapa större öppna ytor.

Myren saknar karaktärer av sträng-flarkaraktär och möjligen skulle en sådan struktur kunna tillskapas i något av fastmatteområden i västra delen. Detta genom att helt enkelt höja vattennivån i detta område lite mer så att de tuviga partierna blir flarkar som omges av vatten. Då behöver området också röjas så det blir ett mer öppet område. För att göra detta måste arbetet planeras noga i fält så att man anlägger dämnet på rätt plats. Åtgärden är något man kan göra på lite lägre sikt.

Figur 8. Förslag på fortsatta åtgärder på västra delen av Bjursjömyran. Röd markering är områden som kan röjas längs de igenlagda dikena så att vattensamlingarna blir öppnare. Även ett myrparti som idag är bevuxet med tallar.

De igenlagda dikena i västra delen av myren har tillskapat ganska stora öppna vattenytor. De tallar, björkar och videbuskar som växer här skulle behöva röjas bort så att dessa blöta partier blir öppnare och kan fungera som boomeråden för vadare.

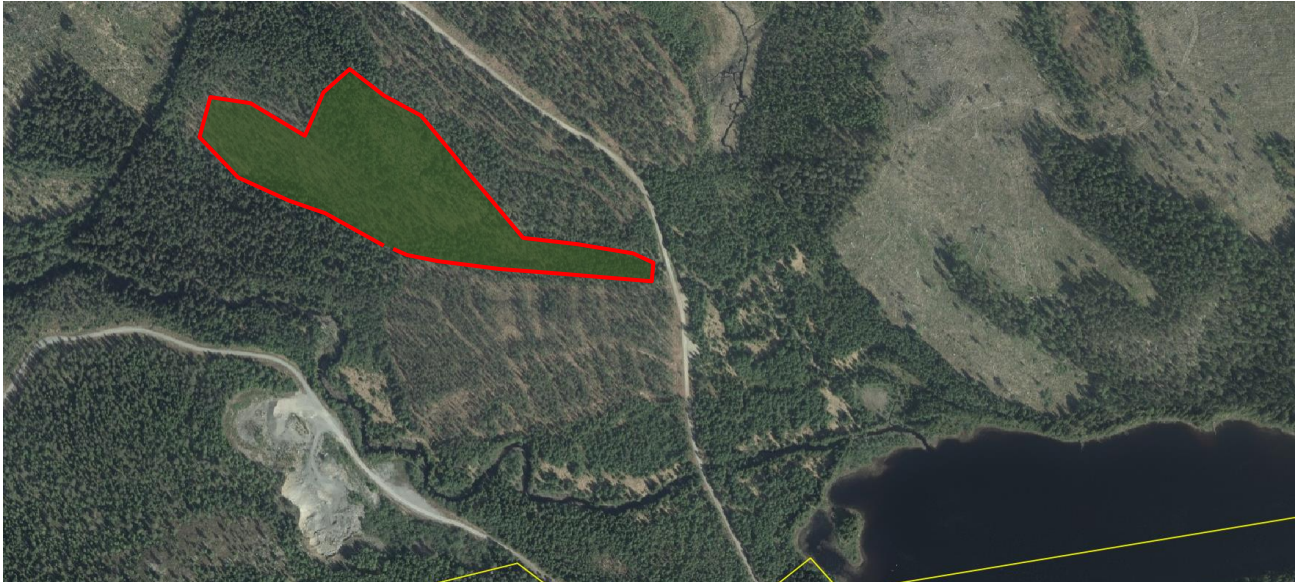
Trädbevuxet fastmatteparti med stor tuvighet. En bortröjning av träd och en lämplig vattenhöjning av området skulle kunna tillskapa ett delområde av myren som får en mer sträng-flarkliknande karaktär.

Bäckarna

Häggsjöbäcken är den av de tre bäckarna som har störst täthet av fåglar. Det beror säkerligen på en högre andel lövträd i anslutning till bäcken samt att det finns en del öppnare mera gläntliknande miljöer norr om bäcken, ovanför den slänt som finns norr om bäcken. Häggsjöbäcken rinner ihop med Svartbäcken och bäcken från Bjursjömyren strax innan Bjursjön. Området bildar här ett lite deltaområde.

Den åtgärd som kan göras längs alla tre bäckarna och i deltaområdet är att ha en skötselplan som gynnar lövträd så att barrträd successivt gallras bort. Kanske kan också äldre sidofåror av bäcken öppnas upp för att ge området en ännu mer deltalikanande karaktär. Detta gäller då främst det parti där Svartbäcken rinner ihop med bäcken från Bjursjömyren mellan skogsbilvägen och Bjursjön.

Svartbäcken rinner genom ett trädbevuxet myrområde idag som förmodligen inte har så höga naturvärden och ej heller höga värden ur skoglig synpunkt. Tallarna är klenvuxna. Detta är ett område som på sikt också skulle kunna göras till en öppen myr genom att göra små dämmen som kan ge tillbaka myren dess fuktighet. Angränsande sumpskogspartier har sina värden och kan också få bli blötare. Det tillskapar mer död ved längs myrkanterna. Dämmena som i så falls görs får ej innebära problem för fiskvandring.

Figur 9. Förslag på fortsatta åtgärder. Myren som Svartbäcken rinner igenom kan på sikt öppnas upp och dämmas upp så att den blir både öppnare och blötare. Det grönmärkade området visar den del där åtgärder skulle kunna göras.

Grustäkten

I anslutning till Häggsjöbäcken finns en äldre grustäkt som i princip är avslutat. SCA kommer eventuellt att krossa upp den grova stenen som är kvar. Grustäkter är varma och torra miljöer som kan hysa både ett rikt insektsliv men också fungera som boplatser för t.ex. mindre strandpipare och, om jordarten är rätt, vara boplatser för backsvala. Ur biologisk synpunkt är det sämsta man gör med en täkt att slänta ut den och plantera den med skog. Istället skulle man här kunna tillskapa mervärden.

På flera håll i landet görs konstgjorda backsvalekolonier för att ge denna hotade fågelart lämpliga häckningsmiljöer. Backsvalan har rödlistekategorin NT d.v.s. nära hotad. Både den och kungsfiskare är minskande eller ovanliga arter som vanligtvis gräver sina bon i tvåra strandbrinkar eller andra sandiga eller grusiga branter. Denna typ av miljöer är naturligt en bristvara i landskapet, och har även minskat på grund av regleringen av vattendrag.

Den lodvägg som finns kan få vara kvar och undersökning göras av vilken jordart den består av. I naturliga älvbankar är det ofta lera, finmo-grovmo, fin sand, jord och blandningar av dessa som fungerar för backsvala att gräva ut sina bohål i.

En konstgjord backsvalebrant skulle kunna skapas i den nedre delen av grustäkten. Ett sätt att tillskapa backsvalebranten är att bygga upp den lodräta ytan med betongblock. Den lodräta delen bör vara minst 3-4 m hög så att eventuella predatorer som t.ex. mink inte ska nå upp eller kunna klättra upp och ta ungar i bon. Det innebär att volymen på det material som packas bakom betongväggen bör vara på åtminstone 80 kubikmeter. Väderstrecket på branten är av mindre betydelse, men om möjligt bör väderstrecket med den förhärskande vindriktningen undvikas. Den är ju västlig så för täkten vid Häggsjöbäcken skulle det fungera bra. Betongväggen förborras med hål som ska vara minst 6 cm i diameter och slutta svagt uppåt för att inte samla regn. Några luckor bör anläggas på toppen av den konstgjorda backsvalekullen så att nytt material kan fyllas på vid behov. För att binda materialet och motverka ras kan jord läggas ovanpå berget/kullen och vegetation etableras. Backvaleberg kan också byggas av träväggar med liknade konstruktion som betongblock. Viktigt är att även dessa förborras. Eftersom grustäkten gränsar mot själva bäckfåran så är det på denna plats även möjligt att anlägga en backsvalekoloni i direkt anslutning till vattnet.

Ett backsvaleberg eller brant kan gärna kombineras med anläggandet av miljöer och biotoper för sandlevande insekter.

Övre delen av grustäkten vid Häggsjöbäcken.

Konstgjord backsvalekant i Saltholme naturreservat i England

Här visas ett annat exempel på en konstjord backsvalebrant från England.

Grustäcker som ej återställs är också viktiga för insekter. Framför gäller det skalbaggar av familjen jordlöpare. I Sverige har 75 jordlöpararter av cirka 330 arter förts upp på rödlistan. Hälften av de rödlistade jordlöparna finns i miljöer som på ett eller annat sätt har skapats av människan. På grund av bl.a. minskad betesdrift har dessa jordlöpararters ursprungliga miljöer försvunnit. Andra insektsarter som nyttjar grustäcker är vildbin, rovsteklar och humlor.

I en studie som gjordes av länsstyrelsen i Stockholm 2006 "Insekter i sand och grustag" inventerades 50 olika grustäcker. Mångfalden och tätheten av insekter var över förväntan. Drygt 10 000 individer av bin, humlor, vägsteklar och rovsteklar fångades. Även förekomst av viktiga värdväxter för insekterna noterades, liksom eventuella observationer av backsvala. I rapporten konstateras att täktverksamhet enligt lag inte får befaras hota rödlistade eller sällsynta arter. Den form som efterbehandlingar sker idag missgynnas arter som gräver bon i sand (många bin och steklar) och arter som lever på örtvegetation på sandmark (många fjärilar, skalbaggar och andra växtätande insekter). Sammanfattningsvis är rådet denna rapport ger, att vid efterbehandling skapa ett småtopografiskt landskap med åsens ursprungliga sand- eller grusmaterial som grund, och att avsätta orörda värdekärnor med vegetation som kan sprida sig ut i den efterbehandlade ytan.

Sammanfattningsvis skulle grustäkten vid Häggsjöbäcken kunna bli en arena och besökspunkt i Sörgraninge mångfalspark där åtgärder för att gynna backsvalar och rödlistade insektsarter kan visas upp för att öka kunskap om dessa arter och vara en inspiration för andra att göra liknande saker.

Referenser

1. Bader, P. 2015. *Inventering av myrfåglar i Mossaträsk-Stormyrans NR Västernorrlands län 2015*. Länsstyrelsen Västernorrlands län.
2. Bergsten, J. 2007. *Insekter i sand- och grustag. En inventering i Stockholms län 2006*. Rapport 2007:21. Länsstyrelsen i Stockholms län.
3. Birkö, T. 2002. *Fågelinventering Mossaträsk-Stormyrans Örnköldsviks kommun*, Länsstyrelsen Västernorrlands län.
4. Dahlén, B. 1984. *Slättbränna och Mossaträsk – Två fågelmyrar i Ångermanland*. Gråspetten 4:84 (102-112), Ångermanlands Ornitologiska Förening.
5. Kolomodin, U., Arvidsson, B., Boström, U., De Jong, A och Nilsson, S.G. 1987. *Inventeringseffektivitet vid fågelundersökningar på myrar – en översikt av svenska fältstudier*. Vår Fågelvärld 1987:8 (431-438).
6. Ryttman, H. och Stolt, B. O. 1996. *Enkelbeckasinens antal minskar, men vem bryr sig?* Vår Fågelvärld 4/96 (20-23).
7. Simonsson, P. och Dynsius, M. 1980. *Fågelmyrar i Västernorrlands län – en ornitologisk inventering*. Länsstyrelsen i Västernorrlands län 1980:13.
8. Svensson, S. 1978 a. *Biologiska inventeringsnormer. Fåglar*. (revirkartering) Statens Naturvårdsverk. Solna.
9. Svensson, S. 1978 b. *Förenklad revirkarteringsmetod för inventering av fåglar på myrar och mossar*. Vår Fågelvärld 37 (9-18).

Ff → Ff

Förflyttning av samma fågelindivid.

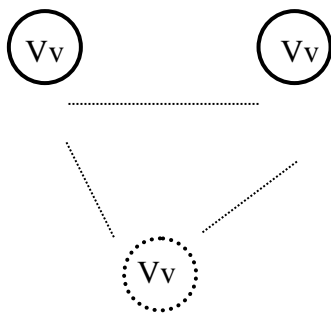
Ff ----- Ff

Samtidig kontakt med två olika individer av samma art.

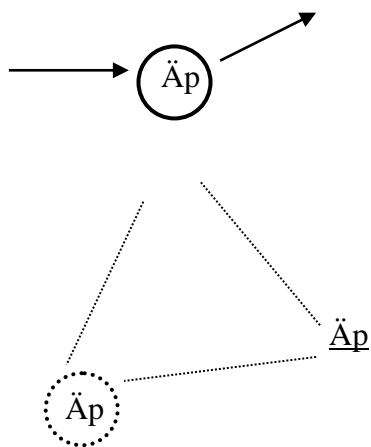
Ff^x

Bo eller ungar påträffade. Ange antalet ägg eller ungar.

Några exempel.

Tre samtidigt sjungande videsparvar varav en ej lokaliserat säkert.

En sjungande ängspiplärka rör sig genom terrängen. samtidigt som en annan sjunger och en tredje varnar en bit bort.